

Aby přežily, musejí zoo spolupracovat

Dávno pryč jsou doby, kdy zoologické zahrady měly jediný smysl: pro zábavu předvádět co nejvíce exotických druhů. V době vzniku prvních zoo koncem 18. stol. a i mnohem později se životní potřeby zvířat opomíjely – tak třeba stádové zvíře stálo v kleci samo. Ani s rozmnožováním si tehdy nikdo hlavu nelámalo, se zvířaty se nakládalo jako s věcmi. Když některé uhynulo, nahradil je další jedinec chycený v přírodě. To vše je dnes už nemyslitelné.

Fungování současných zoologických zahrad si už nedovedeme představit bez mezinárodní spolupráce. Zoo dnes nehodnotíme podle toho, kolik vystavuje kusů, ale zda rozmnožuje ohrožená zvířata – hlavním posláním dnešní zoo je chov a rozmnožování ohrožených zvířat, která by mohla posílit populace bojující ve volné přírodě o přežití. Takzvané reintrodukční programy se začaly rozvíjet už v minulém století. Brněnská zoo se v roce 1996 podílela svými odchovky na pokusu o návrat antilop adaxů do přírody Maroka. Příští rok chce zřídit chov syslů, které by bylo možno později vypustit na vybrané místo v Česku, neboť ohrožena je i evropská zvířena.

V současné době jsou v evropských zoo chovy nejohroženějších zvířat zapojeny do Evropských záchranných programů (EEP – European Endangered Species Programm). Programy schvaluje Evropská asociace zoo a akvárií (EAZA) a každý z nich má svého koordinátora. Ten či jiný odborník z pověřené zoo vede Mezinárodní plemennou knihu (ISB – International Studbook) či Evropskou plemennou knihu (ESB – European Studbook) daného druhu a zapisuje do ní přesné záznamy o každém jedinci z populace v lidské péči. Cílem je vytvoření ideálních chovných párů či skupin. Chovy druhů, které nejsou zařazeny do programů EEP, mohou být úspěšně řízeny plemennými knihami ISB či ESB. Zoo Brno chová v rámci EEP těchto 16 druhů savců, ptáků a plazů: adax, dželada, hroznýšovec kubánský, kiang, klokánek králikovitý, kočka pouštní, kulan, lemur vari, levhart cejlonský, majna Rothschildova, makak chocholatý, orl mořský, tygr sumaterský, vlk hřivnatý, zebra Grévyho a žirafa síťovaná. Značka EEP je vždy uvedena na jmenovce u expozice. Plemenné knihy ISB či ESB vedou dalších 35 druhů chovaných i v Zoo Brno.

Zahrady organizované v regionální či světové asociaci se ve svém etickém kodexu zřekly obchodování se zvířaty – pouze si je vzájemně vyměňují, darují či zapůjčují. Přesto se i na ně vztahuje Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora), podepsaná vládami účastnických států roku 1975 ve Washingtonu (tzv. Washingtonská konvence). Podle míry ochrany jsou v úmluvě zvířata řazena do tří stupňů. Nejprísnější CITES A se vztahuje na 23 druhů chovaných i v Zoo Brno.

Výměna zvířat se často děje formou zápůjčky, označované jako deponace. Někdy totiž zoo chce, aby zvíře, které posílá do jiného zařízení, zůstalo i nadále jeho majetkem. Každá deponace je ošetřena smlouvou, v níž je uvedena takzvaná skladní (nikoli tržní) cena zvířete a další náležitosti, jako doba deponace či nakládání s mláďaty. Většinou se stanoví, že mláďata narozená deponovaným rodičům se stanou majetkem zoo, v níž se narodila. Deponační smlouva bývá často uzavřena na dobu neurčitou a po čase se mění na smlouvu darovací. Když se například ředitel berlínského Tierparku dozvěděl, že pár takinů, který byl majetkem jeho zoo, v Brně přivedl na svět druhého potomka, rozhodl, že si můžeme takiny převést do svého majetku. Jako příklad deponace z naší zoo jinam uveďme nedávný transport tygra do Zoo Ústí nad Labem. Držet dva samce, když očekáváme příchod samice, bylo pro nás zbytečné, samec v Ústí ale zatím zůstává naším majetkem.

Mezinárodní organizací zabývající se ochranou přírody je Světový svaz ochrany přírody (IUCN – International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources), který vydává Červenou knihu ohrožených druhů (Red List of Threatened Species). Zvířata

jsou v ní podle stupně ohrožení řazena do pěti kategorií. Většina zvířat v zoologických zahradách je už dnes v tomto seznamu zanesena.

Mezinárodní spolupráce vede k vytvoření sítě zoologických zahrad (Network Zoo), která je součástí integrovaného systému ochrany přírody. Podle strategie Světové asociace zoo a akvárií (WAZA) na příštích deset let, vydané letos, mají zoologické zahrady vypracovat technologii a začít praktikovat takzvané řízené chovy malých populací. Zvířatům žijícím v přírodě se stále zmenšuje životní prostor. Aby i v těchto omezených podmínkách přežila, je nutno jejich stavy doplňovat jedinci odchovanými v zoo či jedince v zoo a v přírodě vzájemně vyměňovat. Jedině tak lze zachovat životaschopný genofond divoké populace i při malém počtu jejích členů. Řízený chov také odstraní konflikty mezi zvířaty a člověkem, které nastávají při přemnožení zvířete v chráněném území, jak jsme toho svědky například v rezervaci Soutok na Břeclavsku, kde žijí bobři evropští, či na Srí Lance, kde levharti občas vycházejí z rezervací do blízkosti vesnic.

Řízené chovy malých populací odpovídají filozofii udržitelného rozvoje a patrně znamenají jedinou cestu k záchraně mnoha živočišných druhů. Pokud se zoologickým zahradám podaří tuto cestu nastoupit, potvrdí tak vlastní smysl. Zařízení, která by neměla co chránit, by přestala existovat. Když nepřežijí zvířata, nepřežije ani zoo.

E. Stuchlík